

PROŠLOST

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 48, godina XXIV
novembar, 2019.
[str. 73-79]

© Monos 2019

Historičar i njegov grad: skica za portret prof. dr. Saliha Jalimama (1951.– 2019.)

Doc. dr. Mirza Džananović

Salih Jalimam bio je historičar i vrijedan član akademske, naučne i kulturne zajednice kako svog rodnog grada Zenice tako i cijele Bosne i Hercegovine. Kompletan radni vijek posvetio je istraživanju prošlosti Bosne i Hercegovine, a poseban fokus posvetio je srednjovjekovnoj bosanskoj državi, naročito njenom duhovnom razvoju, te historiji Zenice koju je nastojao promatrati i mimo okvira industrisjkih postrojenja, radnika i zatvora. Bio je redovan predavač u nekoliko univerzitetskih centara u Bosni i Hercegovini, a poseban doprinos je dao formiranju i razvoju Univerziteta u Zenici, naročito Pravnom fakultetu, čiji je bio prvi dekan, te Filozofskom fakultetu. Aktivno je sudjelovao u radu više kulturnih institucija, organizacija i udruženja, a bio je član uredništva i redakcije nekoliko značajnih časopisa uključujući i Gračanički glasnik.

Ključne riječi: Salih Jalimam, Zenica, mikrohistorija, srednjovjekovna Bosna, duhovna susretanja

Bosanskohercegovačka historiografija nema dugu tradiciju pisanja biografija iako se tokom posljednjih godina pojavilo nekoliko vrlo kvalitetnih djela takvog tipa, ali u puno većoj formi nego što to dozvoljava obim jednog časopisa. Tužna je činjenica da se značajnih naučnika, profesora, književnika, umjetnika, pjesnika i drugih kulturnih radnika u najvećem broju slučajeva sjetimo samo onda kada oni već napuste ovaj svijet. Još je tužnija činjenica da se mnogih ne sjetimo ni tada. Pisati članak u formi in memoarima je nezahvalan posao i obično se svodi na prepričavanje podataka iz zvanič-

nog CV-a sa, eventualno, vrlo kratkim osvrtom na naučno djelo autora i njegov doprinos razvoju nauke ili/i kulture. Ipak, meni je pripala tužna, ali velika čast da pišem tekst o prof. dr. Salihu Jalimamu, velikom čovjeku i naučniku, kojeg sam dobro poznavao i sa kojim sam godinama drugovao i surađivao na različitim projektima. Nije lahko čitav život i djelo jednog čovjeka pretočiti u tekst, po svemu ograničenog karaktera. Stoga i ovaj prilog treba shvatiti (čitati) samo kao pokušaj skiciranja osnovnih biografskih podataka sa malo širim osvrtom na osnovne pravce naučnog interesovanja prof. dr. Saliha Jalimama, pri čemu se akcenat daje na njegovo doprinos izučavanju i afirmaciji lokalne historije koja je, usput rečeno, u fokusu djelovanja i ovog časopisa. U posebnom prilogu (rubrika “Dodatak”, u ovom broju “Gračaničkog glasnika”) objavljujemo i nepotpunu bibliografiju prof. dr. Saliha Jalimama koju je lično sastavio i učinio je dostupnom javnosti putem zvanične stranice Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici na kojem je proveo dobar dio svoje profesorske karijere.

Stoga ovom prilikom želim da izrazim posebnu zahvalnost uredništvu “Gračaničkog glasnika” koje mi je dalo potpunu slobodu u izboru forme i karaktera ovog članka, ali i prostora koji ovaj tekst i ova tema može zauzeti na ovim stranicama..

***

Prof. dr. Salih Jalimam preminuo je 26. aprila 2019. godine nakon duge i teške bolesti, ostavljajući iza sebe neutješnu porodicu i prijatelje, ali i impozantnu bibliografiju od preko 30 naučnih i stručnih studija, te više od stotinu izvornih naučnih radova, rasprava, osvrta i prikaza.

Rođen je u Zenici 30. septembra 1951. godine, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Filozofski fakultet, Odsjek istorija, završio je u Sarajevu, gdje je 11. februara 1975. godine diplomirao temom «Crkva bosanska u 15. vijeku (na primjeru testamenta gosta Radina)». Na istom fakultetu je i magistrirao,

Prof. dr. Salih Jalimam

rao, 24. maja 1982. godine, sa temom “Susret franjevaca i dominikanaca na teritoriji srednjovjekovne bosanske države”. Doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Tuzli 23. novembra 1998. godine, odbranivši doktorsku disertaciju pod naslovom “Djelatnost dominikanaca u srednjovjekovnoj Bosni”. Uz ove podatke bitno je napomenuti da je Salih Jalimam bio prvi Zeničanin koji je stekao titulu doktora historijskih nauka, te da je jedan od najzaslužnijih za afirmaciju historijske nauke u gradu u kojem su tradicionalno dominirale tehničke discipline, orijentirane prvenstveno ka obrazovanju kadrova za neki od industrijskih pogona.

Čitav svoj život posvetio je istraživanju prošlosti Bosne i Hercegovine, naročito njenog srednjovjekovnog perioda kojim je do samog kraja ostao fasciniran. Pripadao je generaciji bosanskohercegovačkih medijevista koji su srednjovjekovnu bosansku državu posmatrali iz drugačije perspektive, uz puno poštovanje značaja tema iz sfere po-

litike i diplomatije, ali sa željom da istraže i njene ostale kulturno-civilizacijske linije razvoja, posebno na polju duhovnosti, materijalne i nematerijalne baštine, svakodnevnog života, privrede i trgovine, kao i različitih segmenata razvoja srednjovjekovnog društva i društvenih odnosa. U središtu naučnog interesovanja prof. Jalimama bio je religiozni život, odnosno pitanje, kako je to nazvao, “duhovnih susretanja” pripadnika Crkve bosanske, dominikanaca i franjevaca na tlu srednjovjekovne Bosne. “*Historija bosanskih bogumila*”¹ osim što predstavlja neizostavno naučno štivo za svakog istraživača bosanskog srednjovjekovlja dostigla je gotovo kulturni status i među širom publikom što samo po sebi govori i o kvalitetu navedenog djela, ali i načinu izlaganja autora. Prof. Jalimam je i, inače, isticao značaj “nenaučnog” dijela javnosti, smatrajući da historičari prave ogromnu grešku zatvarajući se u okvire akademske zajednice. Kabinetski pristup istraživanju historije, skrivanje iza institucija, katedri i titula, te bježanje od javnih istupa i sučeljavanja, po njegovom mišljenju, bili su glavni uzroci neadekvatnog i podređenog položaja historijske nauke u Bosni i Hercegovini. On lično se nikada nije ustručavao, bilo kada, bilo gdje i pred bilo kakvom publikom (pa i autoritetom), jasno i glasno izreći svoje stavove, ma kakvi oni bili, uprkos činjenici da mu je takav pristup često stvarao probleme i da je često bio neshvaćen. Interes za bosanski srednji vijek nikada ga nije napuštao o čemu svjedoče i brojne knjige napisane na tu temu počevši od studije “*Zapadnoevropski heretici i bosanski bogumili*”² preko “*Djelatnost dominikanaca u srednjovjekovnoj Bosni*”³ pa sve do knjiga kao što su “*Duhovna susretanja*”⁴ i “*Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne*

i *Hercegovine*”⁵. Iako već teško bolestan i iscrpljen komplikovanim procesom liječenja, smogao je snage da dovrši još jednu knjigu pod nazivom “*Kulin, veliki ban Bosne*” koja će uskoro biti posthumno objavljena.

OPSESIJA KOJA NEMA KRAJA ILI MIKROHISTORIJA ZENIČKOG KRAJA

Drugi, podjednako značajan fokus naučnog interesovanja prof. Jalimama bila je prošlost Zenice, njegovog rodnog grada, kojem se uvijek vraćao i u čijem je kulturnom, akademskom i intelektualnom životu aktivno sudjelovao. Jedan je od prvih, a nažalost i rijetkih naših intelektualaca, koji je Zenicu posmatrao i mimo fabričkih dimnjaka, rudarskih jama i zatvorskih zidova, uporno insistirajući da je to grad kompleksne ali bogate prošlosti koja seže puno dalje od prve željezničke pruge, visoke peći ili mračne samice. Govorio je i u svojim radovima dokazivao da Zenica ima svoje književnike, umjetnike, pjesnike, profesore, intelektualce, mecene i brojne druge velike “likove iz prošlosti” koji su, svaki na sebi svojstven način, davali pečat svakodnevnom životu i pojačavali taj “krik iz provincije”, kako je jednom opisao kulturni život u Zenici. Iz današnje perspektive moglo bi se reći da se dobrim dijelom i saživio sa svojim “likovima iz prošlosti” jer je do samog kraja pronalazio nevjerojatnu energiju u potrazi za novim idejama, projektima i poslovima, neumorno insistirajući da njegov grad konačno dobije institucije koje zaslužuje, u prvom redu Arhiv i Zavod za zaštitu spomenika. Nažalost nije doživio realizaciju tih ideja, ali ostaje nada da će spomenuti, zaista značajni projekti uskoro biti realizirani, te da će i Zenica konačno formirati institucije od

1 *Historija bosanskih bogumila*–Tuzla, 1999, 313

2 *Zapadnoevropski heretici i bosanski bogumili*–Sarajevo, 1998, 61

3 *Djelatnost dominikanaca u srednjovjekovnoj Bosni*–Tuzla, 1999, 197

4 *Duhovna susretanja*–Zenica, 2006, 205

5 *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne i Hercegovine*–Zenica, 2012, 236

presudnog značaja za očuvanje kulturne baštine naše domovine.

Prof. Jalimam svome gradu dao je mnogo iako često taj doprinos nije dovoljno ni prepoznat niti vrednovan, a sve češće se u potpunosti zanemaruju i izostavljaju njegova pojedina dostignuća. Slučajno ili namjerno se prešućuje činjenica da je upravo Salih Jalimam zaslužan za otkrivanje dokumenta sa, do sada, najstarijim pomenom Zenice pod tim nazivom. Naime, u jednoj vijesti od 20. marta 1436. godine, a koja se čuva u dubrovačkom arhivu, pomenuta je provala osmanskog vojvode Baraka u okolinu Podvisokog i Zenice, a danas se taj datum slavi kao Dan grada Zenice, čime se obilježava i početak tradicionalne kulturne manifestacije Zeničko proljeće, čiji je jedan od utemeljitelja također bio prof. Jalimam. Svoj doprinos obogaćivanju kulturnog i naučnog života Zenice dao je i kroz djelovanje u BZK “Preporod” Zenica, a naročito kroz rad prvog strukovnog udruženja historičara u Zenici odnosno kroz rad “Društva historičara Zenica” čiji je bio utemeljitelj i dugogodišnji predsjednik.

Ipak, najveći doprinos dao je svojim upornim traganjem za novim činjenicama iz prošlosti Zenice, njihovom obradom i publikovanjem za širu i stručnu javnost, o čemu najbolje svjedoči preko deset njegovih objavljenih publikacija. Iako je po obrazovanju bio medievaelista, kada je prošlost Zenice u pitanju, nije se ustručavao uhvatiti u koštac i sa temama iz drugih historijskih perioda. Uostalom, nije ni imao puno izbora jer osim njega dugo vremena i nije bilo nikog drugog ko je bio spreman pisati o pitanjima vezanim isključivo za prošlost lokalnih sredina, u ovom slučaju Zenice. Bosanskohercegovačka historiografija dugo vremena je uporno baštinila izrazito potcjenjivački stav spram tema mikrohistorijskog karaktera, te je stoga i bavljenje takvim tipom istraživa-

nja bilo izrazito nepopularno među profesionalnim historičarima. Prof. Jalimam nije imao takav kompleks i s razlogom se može smatrati jednim od pionira mikrohistorijskih istraživanja u Bosni i Hercegovini. Prva publikacija koju je objavio bila je “*Bibliografija radova o istoriji Zenice*”⁶ objavljena u izdanju Muzeja grada Zenice, sada već daleke 1985. godine, a obuhvatala je popis stručne literature, naučnih i novinskih članaka, enciklopedija, hrestomatija, bibliografija i drugih djela u kojima je u većoj ili manjoj mjeri pisano o historiji Zenice u periodu od antike do kraja Drugog svjetskog rata. Ova knjiga spada u red usko stručne literature, namijenjene prvenstveno onima koji su spremni na dugotrajno i pažljivo istraživanje pojedinih tema iz prošlosti Zenice. Time je od samog početka eventualni krug zainteresovanih osoba za ovu publikaciju izrazito sužen, uprkos činjenici da je u njeno pisanje uložena ogromna količina vremena i energije. Ali zahvaljujući želji i upornosti Saliha Jalimama, Zenica je postala jedan od rijetkih gradova, ne samo u Bosni i Hercegovini već i mnogo šire, koji ima kapitalno stručno djelo koje mnogo olakšava posao svim budućim istraživačima bogate zeničke prošlosti. Osim ove, moramo spomenuti i još nekoliko značajnih knjiga o historiji Zenice koje je samostalno ili u koautorstvu napisao prof. Jalimam.

U vrijeme burnih političkih, privrednih i društvenih previranja u Bosni i Hercegovini, ali i cijeloj Jugoslaviji, u Zenici je objavljena vrlo kvalitetna i za to vrijeme moderna monografija⁷ grada. Ipak, odmah po objavljivanju, 1987. godine, izazvala je veliku pažnju javnosti u samom gradu ali i Bosni i Hercegovini zbog jednog dijela teksta posvećenog dešavanjima tokom Drugog svjetskog rata. Naime, prilikom opisa boravka Josipa Broza Tita i Vrhovnog štaba na području Zenice pomenut je njegov boravak u mjestu Šerići,

6 Bibliografija radova o istoriji Zenice–Zenica, 1985, 166

7 Zenica, Fotomonografija, Muzej grada Zenice, NIGRO “Glas”, OOUR “Grafika”, Banjaluka, 1987

ali i ime jednog od lokalnih uglednika Hase Huseinovića poznatog kao “beg iz Šerića”, koji je nakon rata proglašen narodnim izdajnikom i neprijateljem. Na taj dio teksta reagovali su članovi lokalnih boračkih organizacija te je uskoro naređeno ispravljanje sporne monografije čiji je ukupni tiraž bio 5000 primjeraka. Svi uključeni u izradu monografije su bili pod velikim pritiskom, velom sumnje i mogućim sankcijama, a jedan od autora tekstova u monografiji bio je i Salih Jalimam.

Tema kojoj je najviše posvetio pažnje, barem kada je u pitanju širi prostor Zenice, je tvrđava Vranduk što i nije veliko iznenađenje jer ona predstavlja spoj dvije velike ljubavi Saliha Jalimama – Zenice i srednjeg vijeka. U nekoliko publikacija različitog karaktera (monografija, fotomonografija, stručnih studija)⁸ nastojao je jednostavnim i jasnim jezikom što vjernije prikazati razvoj i značaj tvrđave koja i danas predstavlja mjesto suživota prošlosti, sadašnjosti i, nadamo se, budućnosti. Uvijek ga je fascinirala činjenica da je vrandučka tvrđava i danas mjesto gdje ljudi žive i svakodnevno ostvaruju interakciju sa objektom koji je prepoznat kao nacionalno kulturno blago. Taj kontinuitet života i jeste najbolji dokaz stvarne vrijednosti tvrđave koja stoljećima nadvisuje rijeku Bosnu i uporno se opire uništenju bez obzira da li taj protivnik bio Eugen Savojski ili kontroverzna hidroelektrana.

Knjigom o dovištu u mjestu Lastavica⁹ propitivao je kontinuitet duhovnosti jednog prostora koji je imao podjednak značaj kako za srednjovjekovne bogumile tako i za muslimane u vremenu dugog trajanja. U nekoliko objavljenih knjiga koristeći se prvenstveno putopisnom literaturom nastojao je prikazati

i jednu davno zaboravljenu, predindustrijsku Zenicu¹⁰ sakrivenu pod naslagama željezne troske i ugljene prašine. Vječni neželjeni gost u Zenici, paradoksalno, jedan je od njenih najvećih i najprepoznatljivijih simbola. “Kazniona. Knjiga o zeničkom zatvoru”¹¹ bio je prvi pokušaj pomirenja domaćina i gosta, grada i zatvora, ali i prvi put da je ta zlosretna institucija koliko toliko stavljena u konkretan historijski kontekst te približena ne samo Zeničanima, već i svima drugima zainteresovanim zarad ove korektivne ustanove.

Sveobuhvatni osvrt na prošlost Zenice dao je u knjizi “Historija Zenice”¹² koja je ispratila dešavanja na teritoriji grada počevši od prethistorije pa do početka Drugog svjetskog rata. Napisana je sa jasnim ciljem i specifičnom simbolikom te upravo zbog toga ova knjiga, koliko god govorila o jednom gradu, još i više govori o autoru. Knjiga je objavljena u samostalnom izdanju, bez podrške neke izdavačke kuće, a zamišljena je kao jedna vrsta emotivne historije grada, a u povodu 35. godišnjice otkako je autor diplomirao i ušao u svijet profesionalnih historičara. Iako utemeljena na relevantnim i vjerodostojnim izvorima, faktografski precizna i detaljna, pisana je sa namjerom prezentovanja ličnog viđenja prošlosti, ali i sadašnjosti Zenice. Glavna poruka knjige je ujedno i primarni lični i naučni credo Saliha Jalimama, a to je da je Zenica puno više od niza industrijskih pogona, fabričkih dimnjaka i radničkih spavaona. Ta poruka upućena je prije svega porodici prof. Jalimama odnosno njegovoj djeci čija imena se i nalaze na prvoj stranici knjige, ali i svim ostalim pokoljenjima Zeničana kako ne bi živjeli u zabludi o svome gradu. Zbog toga je i pisana jednostavnim i toplim jezikom, po

8 Vranduk-grad i utvrda–Zenica, 1990, 76; Vranduk-kraljevski grad–Travnik, 1996, 145; Vranduk (Fotomonografija)–Zenica, 2004, 32; Vranduk–Zenica, 2004, 274;

9 Lastavica od bogomilskog zborišta do muslimanskog dovišta–Zenica, 1998, 135

10 Putopisne bilješke i zapisi o zeničkom kraju–Zenica, 1991, 156; Prošlost Zenice do 1941.godine–Zenica, 1996, 255;

11 Kazniona. Knjiga o zeničkom zatvoru – Zenica–Tuzla, 2008, 155

12 Historija Zenice–Zenica, 2010, 288

uzoru na stil pisanja Kemala Hrelje, autora prve historijske monografije o Zenici¹³, a koja je, po mišljenju prof. Jalimama, bila najbolja knjiga ikada napisana o Zenici. Sudbina je htjela da to bude i posljednja knjiga koju je Salih Jalimam objavio o svome gradu.

KRATKI OSVRT NA PEDAGOŠKI I AKADEMSKI RAD

Tokom bogate karijere radio je u osnovnoj i srednjoj školi, Muzeju grada Zenice i u Centru vojnih škola Armije RBiH. Također, predavao je srednjovjekovnu historiju na Filozofskom fakultetu u Tuzli, Pedagoškom fakultetu u Bihaću, Fakultetu humanističkih nauka u Mostaru i Pedagoškom fakultetu u Zenici. Od 1. oktobra 2005. do 30. septembra 2016. godine bio je angažovan na Pravnom fakultetu Univerziteta u Zenici na katedri: Historija države i prava Bosne i Hercegovine, a u zasluženu penziju otišao je kao zaposlenik Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zenici, oktobra 2018. godine. Dao je nemjerljiv doprinos formiranju Univerziteta u Zenici, a naročito uspješnom razvoju Pravnog fakulteta, čiji je bio i prvi dekan. Velike zasluge pripadaju mu i za formiranje i dalji razvoj Odsjeka za historiju na Fakultetu humanističkih nauka u Mostaru.

Posjedovao je osebujan i specifičan način izlaganja, karakterističan po velikom broju nevjerojatnih skoro enciklopedijskih podataka o događajima, mjestima i ljudima iz svih krajeva Bosne i Hercegovine. Pratila ga je reputacija autoritativnog, ali zanimljivog profesora koji nikoga nije ostavljao ravnodušnim, te s toga i ne čudi da su njegova brojna predavanja i zanimljivosti sa časova dostigla legendaran status. Nije se ustručavao unositi i lične doživljaje i dogodovštine u predavanja jer je znao da će time privući pažnju slušatelja te ih na taj način postepeno usmjeriti ka prvobitnoj temi izlaganja. Nastojao je upoznati svoju publiku kako bi prilagodio

način izlaganja, a s ciljem lakšeg razumijevanja problematike. Posebno impresivni su bili gotovo enciklopedijski podaci o pojedinim mjestima i lokalitetima iz užeg zavičaja, osoba sa kojima je komunicirao, zbog čega je vrlo često svoje sugovornike ili slušatelje ostavljao potpuno zapanjenim. Odlična memorija i neiscrpna želja za otkrivanjem novih podataka bila je njegova pokretačka snaga koju je zadržao do posljednjih dana.

Uvijek je teško govoriti o ljudima koje ste lično poznavali, sa kojima ste godinama surađivali i družili se u prijateljskoj atmosferi, a gotovo je nemoguće objektivno sagledati njihov doprinos nauci, akademskoj zajednici, ali i društvu općenito. Još je teže govoriti o osobama koje su bile vrlo specifične ličnosti, koje su uvijek izazivale pažnju, ali i različite komentare i sudove, počesto bile neshvaćene. Prof. Jalimam bio je takva osoba i bilo je nužno dobro ga poznavati da bi se mogli razumjeti njegovi postupci i tokovi misli. Jedno je sigurno, Salih Jalimam se historijom nije bavio jer je nikada nije ni smatrao zanimanjem već načinom života te kada bi se njegov život i djelo trebali obuhvatiti jednim pojmom, bez imalo razmišljanja i bilo kakvih dilema ta riječ bi bila – Historičar, sa velikim početnim slovom!

SUMMARY

THE HISTORIAN AND HIS CITY: A SKETCH FOR THE PORTRAIT OF PROF. DR. SALIH JALIMAM (1951 – 2019)

During his career, prof. Salih Jalimam has left a major mark on Bosnia and Herzegovina's historiography, especially medieval history as well as the study of the past of local communities. His interest in the Bosnian Middle Ages did not leave him until the very end, and the process of "spiritual encounters" of various religious communities in a relatively small area was a phenomenon

13 Hrelja Kemal, Zenica i njena okolina, Istorijski prikaz, Sarajevo, 1957.

at the heart of his research. Salih Jalimam was a pioneer of a micro historical approach to exploring the past of local communities in Bosnia and Herzegovina. He is the author of dozens of books about different segments of the past of his beloved city, which makes him the most important researcher of the history of Zenica. He was one of the founders of the University of Zenica, the first Dean of the Faculty of Law in Zenica, and has worked as an external associate at the Universities of Tuzla, Mostar and Bihac. He is remembe-

red as an authoritative and interesting professor whose lectures did not leave anyone indifferent. He actively participated in the cultural life of Zenica and Bosnia and Herzegovina, persistently insisting on the necessity of academic communication for the wider community. Salih Jalimam passed away on April 26, 2019, leaving the academic community of Bosnia and Herzegovina to lose a valuable member and the city of Zenica its most dedicated and loyal researcher.
